

RENTA RODZINNA Z ZUS W ŚWIELE PRAWA UNII EUROPEJSKIEJ

Z a k ł a d U b e z p i e c z e ń S p o ł e c z n y c h

W razie śmierci osoby, która pracowała i podlegała ubezpieczeniom społecznym w Polsce, pozostali przy życiu członkowie jej rodziny mogą nabyć prawo do renty rodzinnej z ZUS, o ile spełnią warunki określone w ustawie z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych¹ (dalej zwanej „ustawą emerytalną”). Warunki nabycia prawa do renty rodzinnej z ZUS oraz zasady obliczania jej wysokości zostały omówione w odrębnej ulotce informacyjnej, pt. *Renta rodzinna*, która jest dostępna w każdej jednostce Zakładu i na stronie www.zus.pl.

Jeżeli osoba, po której ma być przyznana renta rodzinna, pracowała nie tylko w Polsce, lecz także za granicą w innych państwach członkowskich **Unii Europejskiej albo Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu**, lub też jeśli osoba ubiegająca się o rentę rodzinną mieszka w jednym z tych państw, to w odniesieniu do tego świadczenia mają zastosowanie zasady unijnej koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego.

Do kogo skierowana jest ulotka?

Niniejsza ulotka przeznaczona jest dla osób, które:

- ubiegają się o rentę rodzinną po śmierci osoby, która była ubezpieczona (pracowała) w Polsce oraz za granicą w państwach członkowskich UE/EFTA lub mieszkała za granicą w państwach członkowskich UE/EFTA (patrz strona 2),
- mieszkają za granicą w państwach członkowskich i ubiegają się o rentę rodzinną po śmierci osoby, która pracowała wyłącznie w Polsce,
- mieszkają za granicą w państwach członkowskich i są zainteresowane otrzymaniem przysługującej im renty rodzinnej z ZUS w państwie zamieszkania.

¹ Dz.U. z 2017 r. poz. 1383 z późn. zm.

Informacje zamieszczone w tej ulotce nie odnoszą się do rent rodzinnych z tytułu wypadku przy pracy lub choroby zawodowej, ponieważ koordynacja tych świadczeń oparta jest na innych zasadach.

W których państwach obowiązuje unijna koordynacja systemów zabezpieczenia społecznego?

Unijna koordynacja systemów zabezpieczenia społecznego obowiązuje w **państwach członkowskich Unii Europejskiej (UE)**, którymi są: Austria, Belgia, Bułgaria, Chorwacja, Cypr, Czechy, Dania, Estonia, Finlandia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Litwa, Luksemburg, Łotwa, Malta, Niemcy, Polska, Portugalia, Rumunia, Słowacja, Słowenia, Szwecja, Węgry, Wielka Brytania oraz Włochy.

Dla celów unijnej koordynacji za państwa członkowskie uznaje się również **kraje Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA)**, czyli: Islandię, Liechtenstein, Norwegię oraz Szwajcarię. Na państwa te rozciągnięto obowiązywanie unijnych przepisów o koordynacji.

Wymienione wyżej państwa nazywane są dalej „państwami członkowskimi”.

Kto korzysta z unijnej koordynacji w zakresie rent rodzinnych?

Z unijnej koordynacji w zakresie rent rodzinnych z ZUS korzystają **osoby z kręgu osób uprawnionych do renty rodzinnej** na podstawie ustawy emerytalnej – w tym dzieci, małżonek, rodzice, spełniające następujące warunki:

- są obywatelami państw członkowskich albo uchodźcami lub bezpaństwowcami (czyli osobami niemającymi obywatelstwa żadnego z państw), mieszkają na terytorium państw członkowskich i ubiegają się o rentę rodzinną po śmierci osób migrujących zarobkowo w obrębie państw członkowskich (niezależnie od obywatelstwa osób migrujących),

Przykład

Polka ubiegająca się o rentę rodzinną po obywatelu Ukrainy, który przed śmiercią pracował i był ubezpieczony kolejno w Polsce, w Szwecji oraz w Irlandii.

- ubiegają się o rentę rodzinną po śmierci obywateli państw członkowskich (w tym obywateli polskich) oraz uchodźców lub bezpaństwowców zamieszkałych na tery-

torium państw członkowskich, migrujących zarobkowo w obrębie państw członkowskich (niezależnie od obywatelstwa osób ubiegających się o rentę),

Przykład

Rosjanin ubiegający się o rentę rodzinną po obywatelce Polski, która przed śmiercią pracowała i była ubezpieczona kolejno w Polsce, w Holandii oraz w Wielkiej Brytanii.

- mieszkają na terytorium państwa członkowskiego i ubiegają się o rentę rodzinną po śmierci obywateli państw trzecich, tj. państw niebędących państwami członkowskimi (np. obywateli Izraela), migrujących zarobkowo w obrębie państw członkowskich i mieszkających przed śmiercią na terytorium jednego z państw członkowskich UE, poza Danią (niezależnie od obywatelstwa osób ubiegających się o rentę),

Przykład

Kanadyjczyk zamieszkały we Francji, ubiegający się o rentę rodzinną po obywatelce izraelskiej, która przed śmiercią zamieszkiwała we Francji oraz pracowała i była ubezpieczona kolejno w Polsce, w Hiszpanii oraz we Francji.

Regulacje z zakresu koordynacji dotyczą osób ubiegających się o rentę rodzinną po osobach, które podlegały ubezpieczeniom społecznym w państwach członkowskich, prowadząc szeroko rozumianą aktywność zawodową – w szczególności jako pracownicy, osoby wykonujące działalność na własny rachunek, osoby pracujące na podstawie umów cywilnoprawnych lub na podstawie innych tytułów do ubezpieczeń społecznych.

Przykład

Z koordynacji w zakresie rent rodzinnych korzysta zatem wdowa ubiegająca się o rentę rodzinną po mężu, który podlegał ubezpieczeniom społecznym: w Irlandii jako pracownik, potem w Polsce jako zleceniobiorca, a następnie w Hiszpanii jako osoba wykonująca działalność na własny rachunek.

Równe traktowanie

Zgodnie z zasadą równego traktowania, osoba korzystająca z unijnej koordynacji powinna być traktowana w każdym państwie członkowskim tak samo jak obywatel tego państwa – zarówno wtedy, gdy ubiega się o rentę rodzinną w tym państwie, jak i w trakcie pobierania już nabytego świadczenia rentowego.

Renta rodzinna po osobie, która przed śmiercią podlegała ubezpieczeniom w Polsce oraz za granicą w innych państwach członkowskich lub posiadała w tych państwach okresy zamieszkania

Państwa członkowskie UE/EFTA nie ustanowiły jednego ponadpaństwowego systemu zapewniającego renty rodzinne. Każde państwo członkowskie samodzielnie decyduje o tym, komu i po spełnieniu jakich warunków zapewnia rentę w razie śmierci żywiciela rodziny.

Emeryturę lub rentę nabywa się oddzielnie w każdym państwie członkowskim. Członek rodziny osoby, która pracowała i podlegała ubezpieczeniom w Polsce oraz w innych państwach członkowskich, **może uzyskać rentę rodzinną zarówno z Polski, jak i z innego państwa członkowskiego**, w którym osoba zmarła była uprzednio ubezpieczona, o ile spełnione zostaną warunki wymagane do przyznania renty² w tych państwach.

Jeżeli osoba, po której śmierci ma być przyznana renta rodzinna, pracowała przed śmiercią również za granicą w państwach członkowskich, osoby uprawnione do renty po jej śmierci są objęte unijną koordynacją systemów zabezpieczenia społecznego.

► Ustalenie prawa do renty w każdym z państw członkowskich, w którym osoba zmarła była ubezpieczona lub posiadała okresy zamieszkania

Jeżeli dana osoba pracowała i podlegała ubezpieczeniom w Polsce oraz w innych państwach członkowskich, przysługująca po jej śmierci renta rodzinna **może być przyznana zarówno w Polsce, jak i w innych państwach członkowskich**, w których podlegała ona ubezpieczeniu, o ile spełnione zostaną warunki wymagane do uzyskania renty w tych państwach.

Przykład

Jeśli o rentę rodzinną ubiega się wdowa po ubezpieczonym (ewentualnie po emerycie lub renciście ZUS), który pracował (był ubezpieczony) w Polsce, w Hiszpanii oraz w Niemczech, ustalenia uprawnień do rent rodzinnych dokonują równolegle instytucje ubezpieczeniowe każdego z tych państw. Po spełnieniu warunków, kobieta ta może uzyskać oddzielną rentę rodzinną z każdego z tych państw.

Aby uzyskać prawo do renty rodzinnej z ZUS konieczne jest spełnienie warunków określonych w polskich przepisach prawnych:

² Warunki nabycia prawa do renty rodzinnej z ZUS zostały omówione w ulotce pt. *Renta rodzinna*, która jest dostępna w każdej jednostce Zakładu i na stronie www.zus.pl.

- dotyczących zmarłego – wymagane jest, aby osoba ta w chwili śmierci miała ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy albo spełniała warunki wymagane do uzyskania jednego z tych świadczeń,
- dotyczących osoby zainteresowanej uzyskaniem renty – wymagane jest, aby osoba ubiegająca się o rentę rodzinną spełniała warunki dotyczące np. wieku, niezdolności do pracy, czy też inne warunki dotyczące członka rodziny, wymienione w ustawie emerytalnej, a opisane we wspomnianej już ulotce pt. *Renta rodzinna*.

► Uwzględnianie zagranicznych okresów ubezpieczenia lub zamieszkania

Jak wspomniano wyżej, do uzyskania prawa do renty rodzinnej wymagane jest, aby osoba zmarła w chwili śmierci miała ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy albo spełniała warunki konieczne do uzyskania jednego z tych świadczeń.

Jeżeli osoba zmarła nie spełniała kryterium stażu ubezpieczenia warunkującego uzyskanie w danym państwie członkowskim prawa do świadczenia (emerytury, renty z tytułu niezdolności do pracy), na podstawie którego ustalona może być renta rodzinna po tej osobie, wówczas uwzględnia się (dolicza, sumuje) również zagraniczne okresy ubezpieczenia (zamieszkania) tej osoby przebyte we wszystkich innych państwach członkowskich.

Sumowanie okresów ubezpieczenia lub zamieszkania posiadanych przez osobę, po której ma być przyznana renta rodzinna, poprzedzone jest zbadaniem jej uprawnień do takich świadczeń, do których przyznanie prawa uzależnione jest od określonej długości stażu. Aby przyznać rentę rodzinną, okresy polskie i zagraniczne tej osoby sumujemy zatem tylko wtedy, gdy badamy, czy w chwili śmierci spełniała ona warunki do:

- emerytury z tzw. dotychczasowego systemu emerytalnego, przysługującej osobom urodzonym przed 1 stycznia 1949 r.,
- wcześniejszej emerytury, przysługującej osobom urodzonym po 31 grudnia 1948 r. a przed 1 stycznia 1969 r.,

bądź

- renty z tytułu niezdolności do pracy (niewypadkowej).

Przykład

Jeśli zatem wdowiec oraz dziecko ubiegają się o rentę rodzinną z ZUS po zmarłej, która nie posiadała wystarczającego okresu ubezpieczenia w Polsce (składkowego i nieskładkowego) wymaganego do nabycia renty z tytułu niezdolności do pracy, wówczas ZUS weźmie pod uwagę (zsumuje) również zagraniczne okresy ubezpieczenia (zamieszkania) przebyte przez zmarłą w innych państwach członkowskich (np. w Hiszpanii, Niemczech, Szwecji czy Portugalii) i sprawdzi, czy po doliczeniu zagranicznych okresów ubezpieczenia (zamieszkania) spełniła ona warunki nabycia renty z tytułu niezdolności do pracy, a w konsekwencji – czy możliwe jest przyznanie wdowcowi oraz dziecku renty rodzinnej w Polsce po śmierci tej osoby.

Zagraniczne okresy zamieszkania osoby, po której ma być przyznana renta rodzinna, mogą zostać uwzględnione (zsumowane) przez ZUS dla celów rentowych tylko wtedy, gdy prawo państwa, w którym ta osoba zamieszkiwała, uzależnia przyznanie świadczeń emerytalno-rentowych od okresu zamieszkania na jego terytorium (tak jest np. w Danii czy w Szwecji).

► **Obliczanie wysokości renty rodzinnej ustalonej z uwzględnieniem zagranicznych okresów**

Jeżeli do uzyskania prawa do renty rodzinnej w danym państwie członkowskim konieczne jest uwzględnienie również zagranicznych okresów ubezpieczenia (zamieszkania) w innych państwach członkowskich osoby, po której ma być przyznana renta, to wysokość tego świadczenia oblicza się w następujący sposób:

- w pierwszej kolejności instytucja państwa ustalającego rentę oblicza teoretyczną (pełną) kwotę renty, jaka przysługiwałaby zainteresowanemu, gdyby wszystkie okresy ubezpieczenia (zamieszkania) osoby, po której ma być przyznana renta, zostały przebyte w państwie ustalającym świadczenie,
- następnie, na podstawie kwoty teoretycznej, instytucja ta oblicza rzeczywistą (proporcjonalną) kwotę renty, odpowiadającą stosunkowi okresów ubezpieczenia w państwie ustalającym świadczenie do sumy okresów ubezpieczenia przebytych we wszystkich branych pod uwagę państwach członkowskich.

Tak obliczona kwota renty proporcjonalnej stanowi kwotę świadczenia należną osobie uprawnionej do renty rodzinnej.

Przykład

Ustalając rentę rodzinną dla wdowy, ZUS stwierdził, że jej małżonek w chwili zgonu spełniał warunki do uzyskania renty z tytułu niezdolności do pracy na podstawie okresów ubezpieczenia wynoszących w Polsce 3 lata i w Hiszpanii 4 lata. W takim przypadku renta rodzinna zostanie obliczona w następujący sposób:

- najpierw ZUS obliczy kwotę teoretyczną (pełną) renty, jaką wdowa uzyskaby, za łączny okres ubezpieczenia zmarłego wynoszący 7 lat (w Polsce oraz w Hiszpanii),
- następnie, na podstawie kwoty teoretycznej, zostanie obliczona przez ZUS rzeczywista (proporcjonalna) kwota renty, odpowiadająca stosunkowi polskich okresów ubezpieczenia do sumy polskich i zagranicznych okresów ubezpieczenia; w tym przypadku będzie to $\frac{3}{7}$ kwoty teoretycznej, ponieważ współmałżonek przed śmiercią przepracował w Polsce 3 lata, natomiast jego łączny okres ubezpieczenia przebyty w Polsce i w Hiszpanii wynosił 7 lat. W efekcie ZUS przyzna wdowie taką proporcjonalną rentę rodzinną.

► **Obliczanie wysokości renty ustalonej bez konieczności uwzględnienia zagranicznych okresów ubezpieczenia lub zamieszkania zmarłego**

Jeżeli osoba, po której ma być przyznana renta rodzinna, miała ustalone prawo lub spełniała warunki nabycia prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy albo

do emerytury z tzw. dotychczasowego systemu (czyli świadczeń, do których prawo i których wysokość zależy od długości okresów składkowych i nieskładkowych) w oparciu jedynie o polskie okresy ubezpieczenia – gdyż do uzyskania uprawnienia do renty rodzinnej po śmierci tej osoby nie zachodziła konieczność uwzględnienia jej zagranicznych okresów ubezpieczenia lub zamieszkania w innych państwach członkowskich – wówczas i wysokość renty rodzinnej obliczana jest wyłącznie na podstawie okresów ubezpieczenia przebytych przez nią w Polsce (renta krajowa), czyli z pominięciem okresów zagranicznych.

Przykład

Jeżeli ZUS przyzna dziecku rentę rodzinną po matce, która w chwili śmierci posiadała wystarczający 21-letni okres ubezpieczenia w Polsce, a jednocześnie posiadała również 4-letni okres ubezpieczenia w Austrii oraz 3-letni okres ubezpieczenia w Niemczech, to wysokość świadczenia zostanie obliczona na podstawie wyłącznie polskiego okresu ubezpieczenia matki, wynoszącego 21 lat.

► Obliczanie wysokości renty rodzinnej po zmarłym uprawnionym lub spełniającym warunki do nabycia prawa do nowej emerytury ze zreformowanego systemu, w tym również do tzw. emerytury mieszanej³ (art. 183 ustawy emerytalnej)

Jak już powiedziano, do nabycia prawa do renty rodzinnej wymagane jest, aby osoba, po której ma być przyznana ta renta, w chwili śmierci miała ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy albo spełniała warunki wymagane do uzyskania jednego z tych świadczeń.

W przypadku osoby zmarłej, która podlegała zreformowanemu systemowi emerytalnemu, spełnienie warunków nabycia prawa do emerytury z ZUS nie wiąże się z koniecznością posiadania określonej długości okresów składkowych i nieskładkowych. W nowym systemie emerytalnym – dotyczącym osób urodzonych po 31 grudnia 1948 r. – legitymowanie się określoną długością stażem ubezpieczenia nie jest z reguły wymagane do nabycia prawa do świadczenia. Wyjątek stanowią warunki dotyczące stażu ubezpieczenia wymagane do uzyskania prawa do emerytury wcześniejszej⁴.

Wysokość nowej emerytury dla tej grupy ubezpieczonych odpowiada równowartości kwoty stanowiącej wynik podzielenia podstawy obliczenia świadczenia przez

³ Emerytura wg art. 183 ustawy emerytalnej (tzw. emerytura mieszana) przysługująca niektórym ubezpieczonym urodzonym po 31 grudnia 1948 r.

⁴ Emerytura wcześniejsza wg art. 184 ustawy emerytalnej (przysługuje osobom urodzonym po 31 grudnia 1948 r.) obliczana jest na zasadach dotyczących emerytury mieszanej, czyli wg art. 183 ustawy emerytalnej. Szczegółowe informacje o warunkach nabywania prawa i zasadach obliczania wysokości emerytury wcześniejszej znajdują się w ulotce informacyjnej ZUS pt. *Nowa emerytura z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych*.

średnie dalsze trwanie życia⁵ dla osób w wieku równym wiekowi przejścia na emeryturę danego ubezpieczonego.

Podstawę obliczania tej emerytury stanowi kwota zwaloryzowanych składek na ubezpieczenie emerytalne zewidencjonowanych na indywidualnym koncie ubezpieczonego do końca miesiąca poprzedzającego miesiąc, od którego przysługuje wypłata emerytury, kwota zwaloryzowanego kapitału początkowego (ustalanego za okresy ubezpieczenia w Polsce przebyte do dnia 31 grudnia 1998 r.) oraz kwota środków zewidencjonowanych na subkoncie ubezpieczonego.

Powyższe oznacza, że przy ustalaniu renty rodzinnej po zmarłym spełniającym warunki nowej emerytury nie oblicza się jej w sposób proporcjonalny, o którym była mowa wcześniej. Członkowi rodziny ubiegającemu się o rentę rodzinną po śmierci takiej osoby renta rodzinna ustalana jest na podstawie emerytury przysługującej zmarłemu, obliczonej na podstawie środków zewidencjonowanych na indywidualnym koncie i subkoncie ubezpieczonego w ZUS.

Jednakże ubezpieczeni urodzeni po 31 grudnia 1948 r., którzy nabywają prawo do emerytury ze zreformowanego systemu, a którzy powszechny wiek emerytalny⁶ osiągnęli w latach 2009–2014, mają ustalaną emeryturę na tzw. zasadach mieszanych⁷, czyli obliczaną częściowo na dotychczasowych zasadach, a częściowo na zreformowanych zasadach. Emerytura taka składa się z dwóch części, które stanowią:

- odpowiedni dla danego roku procent emerytury obliczanej na dotychczasowych zasadach (czyli z wykorzystaniem kwoty bazowej, podstawy wymiaru świadczenia oraz wyliczeniem części uzależnionych od okresów składkowych i okresów nieskładkowych),
- odpowiedni dla danego roku procent emerytury obliczanej na zreformowanych zasadach (czyli z wykorzystaniem równowartości kwoty będącej wynikiem podzielenia środków zewidencjonowanych na koncie emerytalnym oraz subkoncie przez średnie dalsze trwanie życia dla osób w wieku równym wiekowi przejścia na emeryturę danego ubezpieczonego).

Jeżeli renta rodzinna ustalana jest po zmarłym spełniającym warunki do otrzymania emerytury w powszechnym wieku emerytalnym obliczanej w sposób mieszany

⁵ Tablice trwania życia – uwzględniające średnie dalsze trwanie życia, wspólne dla kobiet i mężczyzn, wyrażone w miesiącach dla wieku ubezpieczonego – ogłasza corocznie prezes Głównego Urzędu Statystycznego w Monitorze Polskim, w formie komunikatu.

⁶ Powszechny wiek emerytalny w Polsce wynosi: w przypadku kobiet – 60 lat, w przypadku mężczyzn – 65 lat.

⁷ Proporcje obu części emerytury – czyli emerytury obliczanej na dotychczasowych zasadach (starej) i emerytury obliczanej na zreformowanych zasadach (nowej) – zależą od tego, w którym roku zostanie osiągnięty wiek emerytalny. I tak emerytura ta wynosi:

80% starej i 20% nowej emerytury, jeżeli wiek został osiągnięty w 2009 r.

70% starej i 30% nowej emerytury, jeżeli wiek został osiągnięty w 2010 r.

55% starej i 45% nowej emerytury, jeżeli wiek został osiągnięty w 2011 r.

35% starej i 65% nowej emerytury, jeżeli wiek został osiągnięty w 2012 r.

20% starej i 80% nowej emerytury, jeżeli wiek został osiągnięty w 2013 r. albo w 2014 r.

lub pobierającym taką emeryturę, a zmarły posiadał również okresy ubezpieczenia lub zamieszkania w innych państwach członkowskich, wysokość renty oblicza się na podstawie emerytury mieszanej, w tzw. wariancie krajowym – co oznacza, że ustalając odpowiedni procent emerytury zmarłego, liczonej na dotychczasowych zasadach, uwzględnia się wyłącznie polskie okresy ubezpieczenia.

Przykład

Jeżeli ZUS przyzna dziecku rentę rodzinną po zmarłej matce, urodzonej po 31 grudnia 1948 r. i spełniającej warunki do emerytury na zreformowanych zasadach, która wiek emerytalny 60 lat ukończyła w 2009 r., posiadającej 9-letni okres ubezpieczenia w Polsce oraz 10-letni okres ubezpieczenia w Austrii, to obliczy wysokość świadczenia w następujący sposób:

- *obliczy rentę rodzinną **krajową**, na podstawie emerytury mieszanej, na którą złożą się:
 - część renty rodzinnej liczona na podstawie 80% emerytury ustalonej na dotychczasowych zasadach⁸, z uwzględnieniem wyłącznie polskiego okresu ubezpieczenia zmarłej wynoszącego 9 lat (czyli emerytury liczonej w oparciu o kwotę bazową, podstawę wymiaru świadczenia oraz części uzależnione od długości okresów składkowych i okresów nieskładkowych),
 - część renty rodzinnej liczona na podstawie 20% emerytury ustalonej na zreformowanych zasadach (czyli emerytury stanowiącej równowartość kwoty będącej wynikiem podzielenia środków zewidencjonowanych na koncie emerytalnym przez średnie dalsze trwanie życia mające zastosowanie do osoby zmarłej).*

► Obliczanie wysokości renty rodzinnej po zmarłym uprawnionym lub spełniającym warunki do wcześniejszej emerytury (art. 184 ustawy emerytalnej) obliczanej na tzw. zasadach mieszanych

Opisane wyżej mieszane zasady obliczania świadczenia stosowane do emerytury należnej z art. 183 ustawy emerytalnej mają również zastosowanie przy ustalaniu tzw. wcześniejszej emerytury należnej z art. 184 ustawy emerytalnej.

Ubezpieczonym urodzonym po 31 grudnia 1948 r. przysługuje emerytura po osiągnięciu niższego wieku – przewidzianego w art. 32, 33, 39 i 40 ustawy emerytalnej – jeżeli:

- w dniu wejścia w życie ustawy emerytalnej, czyli w dniu 1 stycznia 1999 r., osiągnęli:
 - *okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, wymagany w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym niż 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn,*
 - *okres składkowy i nieskładkowy, wynoszący co najmniej 20 lat dla kobiet i co najmniej 25 lat dla mężczyzn, oraz*

⁸ Procent emerytury ustalonej na dotychczasowych zasadach i procent emerytury ustalonej na zreformowanych zasadach – odpowiednio 80 i 20 – wynika z tego, że zmarła osiągnęła wiek emerytalny w 2009 r. (patrz przypis 7).

- nie przystąpili do otwartego funduszu emerytalnego albo złożyli wniosek o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, na dochody budżetu państwa.

Jeżeli osoba spełniająca warunki do wyżej wymienionej emerytury ukończyła obniżony wiek emerytalny w latach 2009–2014, wysokość świadczenia zostanie jej obliczona na zasadach mieszanych, jako:

- odpowiedni dla danego roku procent emerytury obliczanej na dotychczasowych zasadach,
- odpowiedni dla danego roku procent emerytury obliczanej na zreformowanych zasadach.

Jeśli renta rodzinna ustalana jest po osobie, której do nabycia prawa do ww. wcześniejszej emerytury, liczonej w sposób mieszany, **konieczne było uwzględnienie zagranicznych okresów** ubezpieczenia lub zamieszkania, bądź zagranicznych okresów zatrudnienia w szczególnych warunkach, wysokość renty obliczana jest w tzw. wariacie proporcjonalnym. Oznacza to, że obliczając odpowiedni procent emerytury zmarłego, liczonej na dotychczasowych zasadach, uwzględnia się, oprócz polskich okresów ubezpieczenia, także zagraniczne okresy ubezpieczenia lub zamieszkania przebyte w państwach członkowskich, a następnie tę część emerytury oblicza się w proporcji polskich okresów ubezpieczenia do sumy polskich i zagranicznych okresów przebytych przez zmarłego.

Przykład

Jeżeli ZUS przyzna dziecku rentę rodzinną po zmarłym ojcu, urodzonym po 31 grudnia 1948 r., który wcześniejszy wiek emerytalny, czyli ukończone 60 lat, osiągnął w 2009 r. (spełniał on warunki do nabycia emerytury w obniżonym wieku na podstawie art. 184 ustawy emerytalnej) i któremu uwzględniono 15-letni okres ubezpieczenia w Polsce oraz 10-letni okres ubezpieczenia w Holandii, to renta rodzinna po zmarłym (stanowiąca odpowiedni procent świadczenia zmarłego zostanie ustalona na podstawie:

- 80% emerytury liczonej na dotychczasowych zasadach, z uwzględnieniem polskiego i holenderskiego okresu ubezpieczenia zmarłego w wysokości proporcjonalnej (tj. najpierw ZUS obliczy teoretyczną kwotę renty na podstawie 25-letniego łącznego okresu ubezpieczenia, w obu państwach członkowskich, a następnie obliczy część renty w wysokości proporcjonalnej, która w omawianym przypadku stanowi 15/25 kwoty teoretycznej),
- 20% emerytury liczonej na zreformowanych zasadach (tj. emerytury stanowiącej równowartość kwoty będącej wynikiem podzielenia środków zewidencjonowanych na koncie emerytalnym zmarłego przez średnie dalsze trwanie życia mające zastosowanie do tego zmarłego).

Jeżeli natomiast renta rodzinna ustalana jest po osobie posiadającej zagraniczne okresy ubezpieczenia lub zamieszkania, ale w przypadku której do nabycia prawa do ww. emerytury **nie było konieczne uwzględnienie zagranicznych okresów**, wysokość

renty oblicza się na podstawie emerytury mieszanej, w tzw. wariantcie krajowym – co oznacza, że obliczając odpowiedni procent emerytury zmarłego, liczonej na dotychczasowych zasadach, uwzględnia się wyłącznie polskie okresy ubezpieczenia.

Jeżeli ubezpieczony osiągnie obniżony wiek wymagany do uzyskania wyżej wymienionej (wcześniejszej) emerytury po 31 grudnia 2014 r., wysokość tej emerytury zostanie obliczona jako równowartość kwoty będącej wynikiem podzielenia środków zewidencjonowanych na koncie emerytalnym oraz subkoncie przez średnie dalsze trwanie życia mające zastosowanie do tej osoby. Renta rodzinna – obliczana po osobie spełniającej warunki lub pobierającej taką emeryturę – będzie obliczona jako odpowiedni procent świadczenia zmarłego⁹. W tym przypadku, nawet jeśli zmarły posiadał okresy ubezpieczenia (zamieszkania) za granicą w państwach członkowskich, nie będzie ustalana renta proporcjonalna.

► Okresy ubezpieczenia (zamieszkania) krótsze niż 1 rok

Jeżeli osoba, po której ma być przyznana renta rodzinna, posiadała w jednym z państw członkowskich okres ubezpieczenia (pracy lub zamieszkania) wynoszący mniej niż rok, to w państwie tym nie ustala się prawa do renty rodzinnej dla osób pozostałych przy życiu, jeżeli przepisy tego państwa nie przewidują przyznawania renty z tytułu tak krótkiego okresu ubezpieczenia (zamieszkania). Okres ten jednak nie przepada, bowiem w razie przyznania renty przez instytucję innego państwa członkowskiego jest ona zobowiązana uwzględnić także ten krótki okres przy obliczaniu wysokości renty i wypłacać świadczenie także za ten okres.

Przykład

Jeśli osoba ubiega się o rentę po zmarłym, który oprócz okresów pracy (ubezpieczenia) w Polsce posiadał także okres krótszy niż rok ubezpieczenia w Holandii, z tytułu którego na podstawie przepisów holenderskich nie przysługuje renta, wówczas w razie przyznania renty rodzinnej w Polsce ZUS uwzględni w wysokości renty także ten holenderski okres ubezpieczenia (bez wylizania kwoty proporcjonalnej).

Inaczej jest w sytuacji, gdy renta rodzinna obliczana jest po osobie spełniającej warunki do nowej emerytury, ze zreformowanego systemu. W takim przypadku zagraniczny okres ubezpieczenia zmarłego krótszy niż rok, z tytułu którego nie przysługują świadczenia zagraniczne, uwzględniany jest **wyłącznie przy ustalaniu kapitału początkowego** danej osoby. Dotyczy to więc wyłącznie okresów zagranicznych przypadających przed 1 stycznia 1999 r. Kapitał początkowy brany jest następnie pod uwagę przy obliczaniu świadczenia zmarłego, jakim jest emerytura ze zreformowanego systemu lub odpowiednia część emerytury mieszanej zmarłego, liczona na zreformowanych zasadach.

⁹ Więcej informacji na temat ustalania wysokości świadczenia zmarłego stanowiącej podstawę ustalenia renty rodzinnej znajduje się w ulocie informacyjnej ZUS pt. *Renta rodzinna*.

► Pobieranie przez rencistę ZUS emerytur i rent zagranicznych

W przypadku gdy osoba, której ustalono prawo do renty rodzinnej z ZUS, pobiera również emeryturę lub rentę z innego niż Polska państwa członkowskiego, to fakt pobierania tych świadczeń nie powoduje zmniejszenia ani zawieszenia prawa do renty z ZUS.

Renta rodzinna dla osób mieszkających w innych niż Polska państwach członkowskich po zmarłym posiadającym wyłącznie polskie okresy ubezpieczenia

Koordinacja systemów zabezpieczenia społecznego obejmuje także przypadki, w których osoba, po której ma być przyznana renta rodzinna, była ubezpieczona wyłącznie w Polsce (pracowała przed śmiercią jedynie w Polsce), natomiast ubiegający się o rentę po tej osobie (np. małżonek, dziecko) mieszka w innym niż Polska państwie członkowskim.

W przypadku gdy osoba zainteresowana uzyskaniem renty rodzinnej po zmarłym, który był ubezpieczony (pracował) wyłącznie w Polsce, mieszka za granicą w innym państwie członkowskim, ustalenie uprawnień do renty dokonywane jest wyłącznie przez polską instytucję właściwą, czyli tę, która jest w Polsce zobowiązana do rozpatrzenia danego wniosku (odpowiednio ZUS albo KRUS, albo jeden z organów emerytalno-rentowych tzw. służb mundurowych).

Osoba taka może uzyskać rentę rodzinną w Polsce, o ile spełnia warunki wymagane do nabycia tego świadczenia, określone w polskich przepisach prawnych.

Ocena niezdolności do pracy dla celów rentowych

W przypadku gdy warunkiem uzyskania renty rodzinnej z ZUS jest bycie niezdolnym do pracy, oceny niezdolności do pracy, ustalenia jej stopnia, daty powstania, trwałości lub przewidywanego okresu trwania oraz innych okoliczności związanych z niezdolnością do pracy mających wpływ na prawo do renty dokonuje, w formie orzeczenia, lekarz orzecznik ZUS, a w razie zgłoszenia sprzeciwu od orzeczenia lekarza orzecznika ZUS – komisja lekarska ZUS.

Orzeczenie wydaje lekarz orzecznik także wtedy, gdy osoba ubiegająca się o świadczenie mieszka na stałe w innym państwie członkowskim. W takich przypadkach lekarz orzecznik ZUS dokonuje oceny niezdolności do pracy na podstawie opinii lekarskiej sporządzonej przez odpowiednią instytucję (lekarza) w państwie zamieszkania osoby zainteresowanej lub na podstawie dokumentacji dostarczonej przez osobę ubiegającą się o rentę.

Za niezdolną do pracy, dla celów przyznania renty z ZUS, uznaje się osobę, która całkowicie lub częściowo utraciła zdolność do pracy zarobkowej z powodu naruszenia sprawności organizmu i nie rokuje odzyskania tej zdolności po przekwalifikowaniu.

Zgodnie z polskim ustawodawstwem wyróżnia się:

- całkowitą niezdolność do pracy – orzecaną w przypadku osoby, która utraciła zdolność do wykonywania jakiejkolwiek pracy, albo
- częściową niezdolność do pracy – orzecaną w przypadku osoby, która utraciła w znacznym stopniu zdolność do pracy zgodnej z poziomem posiadanych kwalifikacji.

U osoby, która wskutek naruszenia sprawności organizmu wymaga stałej lub długotrwałej opieki i pomocy innej osoby w zaspokajaniu podstawowych potrzeb życiowych, stwierdza się niezdolność do samodzielnej egzystencji.

Podstawa wymiaru renty rodzinnej w przypadku, gdy zmarły – oprócz polskich okresów – posiadał również zagraniczne okresy ubezpieczenia (zamieszkania)

Jeżeli renta rodzinna obliczana jest na podstawie – przysługującej osobie zmarłej – renty z tytułu niezdolności do pracy albo emerytury ustalonej na dotychczasowych zasadach (zależnej od długości okresów składkowych i nieskładkowych), wówczas konieczne jest ustalenie **podstawy wymiaru świadczenia** zmarłego.

Podstawę wymiaru renty rodzinnej – ustalonej po zmarłym posiadającym, poza polskimi okresami ubezpieczenia, również okresy ubezpieczenia (zamieszkania) w innych państwach członkowskich – stanowi przeciętna podstawa wymiaru składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe (przed 1 stycznia 1999 r. – na ubezpieczenie społeczne), na podstawie polskich przepisów prawnych, z okresu kolejnych 10 lat kalendarzowych, wybranych przez osobę zainteresowaną z 20 lat kalendarzowych poprzedzających bezpośrednio rok, w którym zainteresowany złożył wniosek o rentę. Ustalając okres wymienionych 10 lat kalendarzowych, nie uwzględnia się tych lat, w których zmarły przez cały rok pozostawał w ubezpieczeniu za granicą w państwach członkowskich.

Jeżeli w ciągu 20 lat poprzedzających bezpośrednio rok złożenia wniosku o rentę zmarły nie był ubezpieczony w Polsce, podstawę wymiaru renty stanowi przeciętna podstawa wymiaru składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe (przed 1 stycznia 1999 r. – na ubezpieczenie społeczne), na podstawie polskich przepisów prawnych, z okresu kolejnych 10 lat kalendarzowych poprzedzających bezpośrednio rok, w którym zmarły przystąpił po raz pierwszy do ubezpieczenia za granicą w państwie członkowskim.

Na wniosek osoby zainteresowanej podstawę wymiaru renty stanowić może także przeciętna podstawa wymiaru składki, na podstawie polskich przepisów,

z okresu 20 lat kalendarzowych przypadających przed rokiem złożenia wniosku o rentę, wybranych z całego okresu podlegania przez zmarłego ubezpieczeniom społecznym w Polsce.

Podstawa obliczenia renty rodzinnej w przypadku, gdy zmarły – oprócz polskich okresów – posiadał również zagraniczne okresy ubezpieczenia

Jeżeli renta rodzinna obliczana jest na podstawie – przysługującej osobie zmarłej – emerytury ustalanej na zreformowanych zasadach (niezależnej od długości okresów składkowych i nieskładkowych), wówczas konieczne jest ustalenie **podstawy obliczenia świadczenia** przysługującego zmarłemu.

Podstawę obliczenia emerytury, która przysługiwałaby osobie zmarłej, stanowi kwota zwaloryzowanych składek na ubezpieczenie emerytalne zewidencjonowanych na indywidualnym koncie ubezpieczonego za okres po 31 grudnia 1998 r., kwota zwaloryzowanego kapitału początkowego (ustalanego za okresy ubezpieczenia w Polsce przebyte do dnia 31 grudnia 1998 r.) oraz kwota środków zewidencjonowanych na subkoncie ubezpieczonego.

Renta rodzinna stanowi odpowiedni procent wysokości świadczenia, które przysługiwałoby zmarłemu. Dlatego też ZUS, aby ustalić rentę rodzinną, oblicza wysokość emerytury przysługującej zmarłemu, która odpowiada równowartości kwoty będącej wynikiem podzielenia podstawy obliczenia emerytury przez średnie dalsze trwanie życia dla osób w wieku, który osiągnął zmarły.

Więcej informacji o zasadach ustalania podstawy obliczania emerytury z nowego systemu emerytalnego można znaleźć w ulotce informacyjnej ZUS pt. *Nowa emerytura z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych* oraz na stronie internetowej Zakładu: www.zus.pl, natomiast szczegółowe informacje dotyczące zasad ustalania wysokości emerytury zmarłego stanowiącej podstawę do obliczenia wysokości renty rodzinnej są dostępne w ulotce pt. *Renta rodzinna*, jak również na stronie internetowej ZUS.

Szczególne zasady ustalania renty wynikające z polsko-niemieckiej umowy z 1975 r.

W stosunkach polsko-niemieckich, obok przepisów unijnych dotyczących koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego, nadal jest stosowana polsko-niemiecka umowa z 1975 r. o zaopatrzeniu emerytalnym i wypadkowym.

Zastosowanie tej umowy sprawia, że instytucją ubezpieczeniową obowiązującą do finansowania renty rodzinnej przysługującej po osobie zmarłej z tytułu okresów ubezpieczenia przebytych przez nią w Polsce i w Niemczech przed 1 stycznia 1991 r.

jest instytucja państwa zamieszkania wnioskującego o to świadczenie (odpowiednio instytucja niemiecka albo instytucja polska, czyli ZUS), natomiast z tytułu okresów ubezpieczenia przebytych przez osobę zmarłą po 31 grudnia 1990 r. – instytucja państwa, w którym okresie te zostały przebyte.

Gdzie złożyć wniosek o rentę rodzinną?

Osoba ubiegająca się o rentę rodzinną po śmierci osoby posiadającej okresy ubezpieczenia (zamieszkania) w więcej niż jednym państwie członkowskim wniosek o rentę rodzinną składa w instytucji ubezpieczeniowej **jednego państwa członkowskiego**. Nie musi więc składać wniosku odrębnie w każdym państwie.

Wniosek ten uruchamia automatycznie **równoczesne rozpatrywanie uprawnień** do rent we wszystkich państwach członkowskich, w których osoba zmarła podlegała ubezpieczeniom społecznym, a data złożenia wniosku jest wiążąca dla instytucji wszystkich zainteresowanych państw członkowskich.

- Jeżeli osoba zainteresowana **mieszka w Polsce**, a zmarły posiadał okresy ubezpieczenia w Polsce i w innych państwach członkowskich, wniosek o rentę rodzinną należy złożyć w polskiej instytucji ubezpieczeń społecznych (w ZUS, KRUS albo w organie emerytalno-rentowym tzw. służb mundurowych).
- Jeśli osoba zainteresowana **mieszka za granicą** w państwie członkowskim, a zmarły posiadał okresy ubezpieczenia w Polsce i w innych państwach członkowskich, w tym w państwie zamieszkania, wniosek o rentę składa się w instytucji ubezpieczeń społecznych odpowiedzialnej za renty w państwie zamieszkania.
- Jeżeli osoba zainteresowana **mieszka za granicą** w państwie członkowskim, w którym zmarły nie posiadał okresów ubezpieczenia, ale miał okresy ubezpieczenia w Polsce i w innych państwach członkowskich, wniosek o rentę rodzinną należy złożyć w instytucji ubezpieczeń społecznych odpowiedzialnej za renty w państwie, w którym zmarły był ubezpieczony ostatnio. Wniosek można też złożyć za pośrednictwem instytucji ubezpieczeń społecznych państwa zamieszkania osoby zainteresowanej, a ta przekaże go do właściwej instytucji.
- Jeśli osoba zainteresowana **mieszka za granicą** w państwie członkowskim, a zmarły posiadał okresy ubezpieczenia wyłącznie w Polsce, wniosek o rentę rodzinną należy złożyć w polskiej instytucji właściwej w jej przypadku do rozpatrzenia tego wniosku. Wniosek można też złożyć za pośrednictwem instytucji ubezpieczeń społecznych państwa zamieszkania osoby zainteresowanej, a ta przekaże go do odpowiedniej polskiej instytucji.

Data złożenia wniosku w instytucji zagranicznej będzie w każdym przypadku wiążąca dla instytucji polskiej.

W przypadkach, w których wniosek o rentę rodzinną podlegającą koordynacji unijnej składany jest w instytucji zagranicznej państwa członkowskiego, instytucja ta zobowiązana jest m.in. do skompletowania wniosku o rentę rodzinną przysługującą na podstawie polskich przepisów i przekazania go do właściwej instytucji w Polsce.

W przypadkach gdy wniosek o rentę rodzinną podlegającą koordynacji unijnej powinien zostać rozpatrzony w Polsce, konieczne jest zidentyfikowanie tej polskiej instytucji, która jest właściwa w odniesieniu do określonej osoby ubiegającej się o rentę rodzinną.

Wniosek o rentę **rozpatrywany jest przez ZUS**, jeżeli osoba zmarła była w Polsce **pracownikiem lub prowadziła pozarolniczą działalność na własny rachunek**.

Nie zawsze jednak wniosek rozpatruje ZUS. Nie jest on bowiem właściwy do rozpatrywania wniosków o rentę po osobach zmarłych, które podlegały w Polsce systemowi ubezpieczenia społecznego rolników, systemom zaopatrzeniowym służb mundurowych, a także systemom dla sędziów i prokuratorów. ZUS rozpatruje jednak wnioski o rentę rodzinną:

- po osobach zmarłych, które posiadały w Polsce okresy ubezpieczenia jako pracownicy lub osoby prowadzące pozarolniczą działalność na własny rachunek oraz jako rolnicy, jeżeli ostatnim polskim okresem jest okres ubezpieczenia jako pracownika lub osoby prowadzącej pozarolniczą działalność na własny rachunek,
- w niektórych przypadkach, gdy osoby zmarłe były funkcjonariuszami tzw. służb mundurowych (np. żołnierzami zawodowymi, funkcjonariuszami Policji, Państwowej Straży Pożarnej), jeżeli ostatnio przed śmiercią przebyły w Polsce np. okres zatrudnienia lub pracy na własny rachunek.

W przypadku stwierdzenia, że rozpatrzenie konkretnego wniosku należy do właściwości ZUS, ustalenia prawa do renty dokonuje jedna z terenowych jednostek ZUS wyznaczonych do realizacji spraw emerytalno-rentowych podlegających koordynacji unijnej, których szczegółowy wykaz wraz z ich adresami i listą państw zamieszczony został w tabeli na stronach 22–23.

Osoba mieszkająca w Polsce może więc złożyć wniosek o rentę **bezpośrednio** we właściwej dla niej jednostce ZUS albo też **za pośrednictwem najbliższej placówki ZUS w miejscu swojego zamieszkania**.

Jak sporządzić wniosek o rentę rodzinną kierowany do ZUS?

W przypadkach, w których wniosek o rentę rodzinną zgłaszany jest w ZUS (np. gdy osoba zainteresowana mieszka w Polsce), jest on sporządzany zgodnie z polskimi przepisami. Można go złożyć na formularzu ERR (*Wniosek o rentę rodzinną*), do którego należy dołączyć:

- formularz ERRZ (Załącznik do wniosku o rentę rodzinną dla osób, które ubiegają się o rentę rodzinną z zagranicznej instytucji państw UE/EFTA),

- formularz unijny E 207 PL (*Informacje dotyczące przebiegu ubezpieczenia osoby ubezpieczonej*) – wypełniony w punkcie 7 (informacja o okresach ubezpieczenia oraz zamieszkania przebytych przez zmarłego w poszczególnych państwach członkowskich) i czytelnie podpisany przez wnioskodawcę,
- dokumenty uzasadniające prawo do polskich świadczeń i obliczenie ich wysokości (m.in. dotyczące zmarłego legitymacje ubezpieczeniowe, świadectwa pracy, zaświadczenia ZUS Rp-7, wyciągi z akt stanu cywilnego, odpowiednia dokumentacja medyczna),
- dokumenty, z których wynikają okresy ubezpieczenia (pracy, zamieszkania) zmarłego w innych niż Polska państwach członkowskich, ewentualnie numery jego zagranicznych ubezpieczeń, nazwy i adresy pracodawców oraz inne informacje pozwalające zidentyfikować zagraniczne instytucje, w których zmarły był ubezpieczony.

Bardzo ważne jest podanie we wniosku o rentę odpowiednich identyfikatorów numerycznych, a mianowicie numeru **PESEL**, a w razie gdy danej osobie nie nadano tego numeru – **serii i numeru dowodu osobistego lub paszportu** (może być paszport zagraniczny). W przypadku osoby, dla której identyfikatorem podatkowym jest NIP, należy również podać polski NIP.

Składanie odwołań od decyzji ZUS w sprawach rent rodzinnych przez osoby zamieszkałe za granicą w państwach członkowskich

Odwołania od decyzji ZUS w sprawach rent rodzinnych składa się do właściwego Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych za pośrednictwem tego organu rentowego ZUS, który wydał decyzję, w ciągu miesiąca od dnia jej otrzymania.

Osoby mieszkające za granicą w państwach członkowskich odwołanie od decyzji ZUS mogą złożyć – w wyżej wymienionym terminie – także za pośrednictwem instytucji ubezpieczeń społecznych państwa zamieszkania. Instytucja ta prześle je do właściwej jednostki ZUS.

Prawo do ponownego rozpatrzenia decyzji w sprawach emerytur i rent, wydanych przez instytucje państw członkowskich

Każda instytucja państwa członkowskiego, która przyznała świadczenie rentowe, powiadamia osobę zainteresowaną o podjętej przez siebie decyzji w sprawie świadczenia, wydanej na podstawie prawa obowiązującego w danym państwie członkowskim.

Ponadto gdy tzw. instytucja kontaktowa (ta, która koordynuje postępowanie emerytalno-rentowe prowadzone w różnych państwach; zwykle jest to instytucja w państwie zamieszkania osoby ubiegającej się o świadczenie) otrzyma informację o wszystkich decyzjach podjętych przez instytucje ubezpieczeniowe innych państw członkowskich w sprawie emerytury czy renty, przekazuje renciście i pozostałym instytucjom streszczenie tych decyzji w języku instytucji lub, na wniosek rencisty, w dowolnym języku wskazanym przez niego spośród urzędowych języków instytucji państw członkowskich określonych w art. 290 Traktatu Założycielskiego.

Wzór streszczenia określiła Komisja Administracyjna (organ pomocniczy Komisji Europejskiej). Jest to dokument przenośny P1.

Jeżeli po otrzymaniu streszczenia okaże się, iż wzajemne oddziaływanie decyzji podjętych przez dwie lub więcej instytucji ubezpieczeniowych państw członkowskich może wpłynąć w sposób niekorzystny na prawa ubiegającego się o rentę, przysługuje mu prawo do tego, by decyzje te zostały ponownie rozpatrzone przez instytucje, które wydały te decyzje w terminie określonym w stosowanym przez nie ustawodawstwie krajowym.

Przykład

Zakład Ubezpieczeń Społecznych wydaje wdowie decyzję odmawiającą prawa do renty rodzinnej po śmierci męża, ponieważ ustali, że jej małżonek w chwili śmierci nie spełniał warunku do uzyskania renty z tytułu niezdolności do pracy. W decyzji tej ZUS wskaże, że okres ubezpieczenia małżonka w Polsce był krótszy niż 1 rok, a jednocześnie austriacka instytucja ubezpieczeniowa nie uwzględniła tego krótkiego okresu przy ustalaniu prawa do renty z tytułu niezdolności do pracy przysługującej zmarłemu z austriackiego systemu zabezpieczenia społecznego, mimo że powinna to zrobić.

Przez „ponowne rozpatrzenie” w rozumieniu przepisów rozporządzenia unijnego w odniesieniu do polskiego prawa stosowanego przez ZUS rozumie się ponowne ustalenie prawa lub wysokości świadczenia emerytalnego lub rentowego, o którym mowa w art. 114 ustawy emerytalnej.

Wniosek o ponowne rozpatrzenie decyzji w sprawie o przyznanie renty powinien zostać złożony do instytucji, która wydała decyzję, w terminie określonym w ustawodawstwie krajowym danego państwa członkowskiego. Bieg tego terminu rozpoczyna się z dniem otrzymania przez zainteresowanego dokumentu P1 – *Streszczenie decyzji* – zawierającego informacje o decyzjach podjętych przez instytucje ubezpieczeniowe wszystkich zainteresowanych państw członkowskich.

Wniosek o ponowne rozpatrzenie decyzji ZUS w sprawie o rentę można złożyć **w każdym czasie** do jednostki ZUS, która wydała decyzję. Osoby mieszkające za granicą w państwach członkowskich wniosek o ponowne rozpatrzenie decyzji ZUS mogą złożyć także za pośrednictwem instytucji ubezpieczeń społecznych państwa zamieszkania. Instytucja ta prześle wniosek do właściwej jednostki ZUS.

W wyniku rozpatrzenia wniosku o ponowne rozpatrzenie ZUS wydaje decyzję w tej sprawie.

W razie ponownego ustalenia przez organ rentowy prawa do świadczeń lub ich wysokości przyznane lub podwyższone świadczenia wypłaca się, poczynając od miesiąca, w którym powstało prawo do tych świadczeń lub do ich podwyższenia, jednak nie wcześniej niż:

- od miesiąca, w którym zgłoszono wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy,
- za okres 3 lat poprzedzających bezpośrednio miesiąc, w którym zgłoszono wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy, jeżeli odmowa lub przyznanie niższych świadczeń były następstwem błędu organu rentowego lub odwoławczego.

Wypłata renty rodzinnej osobie zamieszkałej za granicą w państwie członkowskim

Osoba uprawniona do renty rodzinnej z ZUS, mieszkająca za granicą w państwie członkowskim, może otrzymywać swoje świadczenie, zgodnie z dyspozycją złożoną w ZUS:

- w Polsce:
 - na rachunek bankowy osoby uprawnionej do renty (świadczeniobiorcy) albo
 - do rąk osoby upoważnionej przez świadczeniobiorcę do odbioru renty, mieszkającej w Polsce (drogą pocztową),

bądź

- w państwie zamieszkania – w formie transferu na zagraniczny rachunek bankowy osoby uprawnionej do renty, prowadzony w banku w tym państwie.

Osobie pobierającej rentę z ZUS mieszkającej w innym państwie członkowskim, na jej wniosek, renta może więc być przekazywana (transferowana) przez ZUS do państwa zamieszkania. Wniosek o przekazywanie renty do państwa zamieszkania (transfer) można złożyć w tym oddziale ZUS, który przyznał lub wypłacał dotychczas to świadczenie. W takim przypadku obsługa wypłaty renty przekazywana jest do **właściwej terytorialnej jednostki ZUS wyznaczonej do realizacji spraw emerytalno-rentowych podlegających koordynacji unijnej**. Wniosek o transfer można złożyć też bezpośrednio we właściwej wyznaczonej jednostce ZUS.

Z kolei osoby uprawnione do renty z ZUS mieszkające w innym państwie niż państwo członkowskie (czyli w państwie trzecim) mogą otrzymywać swoje świadczenie wyłącznie w Polsce. Wyjątek jednak stanowią renciści mieszkający w państwach trzecich, z którymi Polskę łączy dwustronna umowa międzynarodowa w dziedzinie ubezpieczeń społecznych, tj. w USA, Kanadzie, Australii, Korei Płd., Macedonii, Serbii,

Czarnogórze, Bośni i Hercegowinie, na Ukrainie oraz w Mołdawii¹⁰. Osoby takie mogą – na swój wniosek – mieć emeryturę transferowaną na zagraniczny rachunek bankowy rencisty w państwie zamieszkania.

Renta wypłacana jest co miesiąc w dniu ustalonym w decyzji ZUS jako termin płatności świadczenia. W przypadku gdy kwota renty przekazywanej za granicę do miejsca zamieszkania rencisty ZUS w państwie członkowskim jest niższa niż kwota najniższej emerytury, jej wypłata może odbywać się w terminach innych niż miesięczne (np. kwartalnie). Za dzień wypłaty renty przekazywanej za granicę uważa się dzień przekazania należności do banku.

Osobom mieszkającym za granicą renta przekazywana jest stosownie do przepisów podatkowych: bez pomniejszenia o zaliczkę na podatek dochodowy w Polsce (w kwotach brutto) albo po pomniejszeniu o zaliczkę na podatek dochodowy w Polsce (w kwotach netto) – w zależności od postanowień umów w sprawie unikania podwójnego opodatkowania podatkiem dochodowym od osób fizycznych, łączących Polskę z państwem zamieszkania danego rencisty. W celu uzyskania szczegółowych informacji na temat opodatkowania polskich świadczeń osobom mieszkającym za granicą, a także zastosowania wobec tych osób umów o unikaniu podwójnego opodatkowania, należy zwracać się do właściwego urzędu skarbowego. Informacje w tym zakresie można również uzyskać telefonicznie pod numerami Krajowej Informacji Skarbowej. Infolinia: +48 801-055-055 (z telefonów stacjonarnych), +48 22 330-03-30 (z telefonów komórkowych lub z zagranicy).

Osobie uprawnionej do renty mieszkającej w innym państwie członkowskim, której polski Narodowy Fundusz Zdrowia (NFZ) wystawia zaświadczenie S1 potwierdzające uprawnienia do korzystania z rzeczowych świadczeń zdrowotnych w tym państwie na koszt NFZ, renta jest przekazywana po potrąceniu przez ZUS składki na ubezpieczenie zdrowotne. Składka ta odprowadzana jest do NFZ, a osoba, której dotyczy, ma prawo do korzystania z rzeczowych świadczeń zdrowotnych za granicą, na terytorium państw członkowskich, na koszt NFZ. Formularz *Wniosku o wydanie dokumentu S1* dostępny jest na stronie internetowej NFZ. Dokument ten należy zarejestrować w instytucji miejsca zamieszkania wskazanej na *Wniosku o wydanie dokumentu S1*. Szczegółowe informacje na ten temat można uzyskać w Centrali NFZ, która jest właściwa do udzielania szczegółowych informacji na temat rzeczowych świadczeń zdrowotnych dla osób objętych koordynacją unijną. Infolinia NFZ: tel. +48 800-392-976, +48 22 572-60-42, e-mail: infolinia@nfz.gov.pl.

¹⁰ Aktualny wykaz państw, z którymi Polskę łączy dwustronna umowa międzynarodowa w dziedzinie ubezpieczeń społecznych, można znaleźć na stronie internetowej www.zus.pl, można też uzyskać taką informację w placówkach ZUS.

Wpływ przychodów osiągniętych z tytułu działalności prowadzonej za granicą w państwach członkowskich na prawo i wysokość renty pobieranej z ZUS

Osoby pobierające rentę rodzinną są zobowiązane do informowania ZUS o zarobkach i innych przychodach osiągniętych z tytułu działalności prowadzonej za granicą. Wysokość tych przychodów może mieć wpływ na kwotę przysługującej renty z ZUS. Jeżeli wysokość zagranicznych przychodów przekracza:

- 70% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia obowiązującego w Polsce, ale nie więcej niż 130% miesięcznego wynagrodzenia – renta ulega zmniejszeniu,
- 130% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia obowiązującego w Polsce – prawo do renty ulega zawieszeniu.

Renciści są zobowiązani do informowania jednostki ZUS, która wypłaca świadczenie, o osiągnięciu przychodu zarówno z działalności prowadzonej w Polsce, jak i za granicą.

Obowiązki rencistów względem ZUS

Renciści mają obowiązek informować jednostkę ZUS wypłacającą rentę o każdej okoliczności, która ma wpływ na uprawnienia do tego świadczenia lub jego wypłatę. Do okoliczności tych należą w szczególności: zmiany w zakresie danych personalnych (np. imienia, nazwiska) i adresowych, zmiana państwa zamieszkania, zmiana numeru rachunku bankowego, podjęcie zatrudnienia lub innej pracy zarobkowej, osiągnięcie przychodu mającego wpływ na zawieszenie lub zmniejszenie renty (dotyczy to przychodu zarówno z działalności prowadzonej w Polsce, jak i za granicą), zakończenie nauki przez dziecko.

Osoby pobierające rentę rodzinną z ZUS są zobowiązane – na żądanie organu rentowego – do potwierdzania własnoręcznym podpisem istnienia dalszego prawa do pobierania tego świadczenia. Jednostka ZUS wypłacająca rentę osobom mieszkającym za granicą przesyła okresowo świadczeniobiorcom, do wypełnienia i odesłania do ZUS, formularz *ZUS-RZ-OZS-01 Oświadczenie emeryta/rencisty zamieszkałego za granicą o istnieniu dalszego prawa do pobierania świadczenia*. Druki te dostępne są w serwisie www.zus.pl w formie pliku PDF.

Formularz ten powinien zostać wypełniony i własnoręcznie podpisany przez rencistę, a w przypadku zaistnienia okoliczności uniemożliwiających lub utrudniających złożenie własnoręcznego podpisu – przez osobę sprawującą faktycznie opiekę nad

nim. Własnoręczne złożenie podpisu przez daną osobę w obu przypadkach powinno zostać potwierdzone przez właściwy urząd lub osobę do tego upoważnioną w państwie zamieszkania wymienionych osób albo przez upoważnioną osobę w polskiej placówce dyplomatycznej lub konsularnej.

Wykaz jednostek ZUS wyznaczonych do realizacji spraw emerytalno-rentowych podlegających koordynacji unijnej

Lp.	Jednostka organizacyjna ZUS rozpatrująca wnioski o emerytury osób, które były ubezpieczone w Polsce oraz państwie członkowskim UE/EFTA	Właściwa w odniesieniu do osób:	
		posiadających wyłącznie polskie okresy ubezpieczenia, albo zamieszkałych w następujących państwach	zamieszkałych w Polsce lub za granicą w państwie członkowskim UE/EFTA, posiadających łączone okresy ubezpieczenia przebyte w Polsce i w państwie członkowskim, w tym ostatnio przebyte w następujących państwach
1.	Oddział ZUS w Gdańsku Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych ul. Chmielna 27/33 80-748 Gdańsk	Wielka Brytania	
2.	I Oddział ZUS w Łodzi Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych ul. Zamenhofska 2 90-431 Łódź	Cypr, Grecja, Malta, Włochy	
3.	Oddział ZUS w Nowym Sączu Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych ul. Węgierska 11 33-300 Nowy Sącz	Czechy, Słowacja	
4.	Oddział ZUS w Opolu Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych ul. Wrocławska 24 45-701 Opole	Niemcy	

Lp.	Jednostka organizacyjna ZUS rozpatrująca wnioski o emerytury osób, które były ubezpieczone w Polsce oraz państwie członkowskim UE/EFTA	Właściwa w odniesieniu do osób:	
		posiadających wyłącznie polskie okresy ubezpieczenia, albo zamieszkałych w następujących państwach	zamieszkałych w Polsce lub za granicą w państwie członkowskim UE/EFTA, posiadających łączone okresy ubezpieczenia przebyte w Polsce i w państwie członkowskim, w tym ostatnio przebyte w następujących państwach
5.	Oddział ZUS w Rzeszowie Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych al. Piłsudskiego 12 35-075 Rzeszów	Hiszpania, Portugalia	
6.	Oddział ZUS w Szczecinie Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych ul. Andre Citroena 2 70-772 Szczecin Adres do korespondencji: ul. Matejki 22 70-530 Szczecin	Dania, Estonia, Finlandia, Islandia, Litwa, Łotwa, Norwegia, Szwecja	
7.	Oddział ZUS w Tarnowie Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych ul. Kościuszki 32 33-100 Tarnów	Austria, Liechtenstein, Słowenia, Szwajcaria, Węgry	
8.	I Oddział ZUS w Warszawie Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych ul. Senatorska 6/8 00-917 Warszawa	Belgia, Bułgaria, Chorwacja, Francja, Holandia, Irlandia, Luksemburg, Rumunia	

Nowe formy kontaktu z ZUS

Platforma Usług Elektronicznych ZUS daje osobom pracującym i mieszkającym za granicą nowe możliwości kontaktu elektronicznego z ZUS i dostęp do wielu innych usług.

Założenie profilu na pue.zus.pl umożliwia po weryfikacji tożsamości dostęp do danych zapisanych na indywidualnym koncie ubezpieczonego prowadzonym przez ZUS, w tym danych o zgromadzonym kapitale początkowym i składkach od 1999 r. oraz kwocie środków zewidencjonowanych na subkoncie ubezpieczonego. Można również składać wnioski i otrzymywać odpowiedzi drogą elektroniczną.

Telefonicznie informacje można uzyskać w Centrum Obsługi Telefonicznej ZUS (COT) pod numerem telefonu +48 22 560 16 00 (z telefonów komórkowych oraz stacjonarnych krajowych i zagranicznych).

Centrum Obsługi Telefonicznej udziela wyjaśnień we wszystkich sprawach, w tym związanych z podleganiem ubezpieczeniu społecznym za granicą, informuje o możliwościach uzyskania świadczeń z tego tytułu także poprzez: e-mail (cot@zus.pl), chat i Skype'a (zus_centrum_obsługi_tel).

Konsultanci COT służą pomocą w dni robocze od poniedziałku do piątku w godz. 7.00–18.00.

Szczegółowe informacje dla ubezpieczonych i wzory niezbędnych dokumentów zamieszczone są na www.zus.pl i pue.zus.pl.

Gdzie można uzyskać więcej informacji?

Niniejsza ulotka ma charakter ogólny. Więcej informacji można uzyskać w:

- najbliższej jednostce terenowej ZUS,
- serwisie internetowym: www.zus.pl,
- terenowych jednostkach ZUS wyznaczonych do realizacji spraw emerytalno-rentowych podlegających koordynacji unijnej, tj. w: Oddziale ZUS w Gdańsku, I Oddziale ZUS w Łodzi, Oddziale ZUS w Nowym Sączu, Oddziale ZUS w Opolu, Oddziale ZUS w Rzeszowie, Oddziale ZUS w Szczecinie, Oddziale ZUS w Tarnowie i I Oddziale ZUS w Warszawie,
- Departamencie Rent Zagranicznych, wykonującym w Centrali ZUS zadania instytucji łącznikowej w zakresie świadczeń emerytalno-rentowych podlegających koordynacji, współpracującym z zagranicznymi instytucjami łącznikowymi państw członkowskich (ul. Szamocka 3, 5, 01-748 Warszawa, e-mail: drz@zus.pl).

Podstawowe unijne akty prawne dotyczące koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 883/2004 z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz. Urz. UE L 166 z 30 kwietnia 2004 r. z późn. zm.).

- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 987/2009 z dnia 16 września 2009 r. dotyczące wykonywania rozporządzenia (WE) nr 883/2004 w sprawie koordynacji systemów zabezpieczenia społecznego (Dz. Urz. UE L 284 z dnia 30 października 2009 r. z późn. zm.).
- Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1231/2010 rozszerzające rozporządzenie (WE) nr 883/2004 i rozporządzenie (WE) nr 987/2009 na obywateli państw trzecich, którzy nie są jeszcze objęci tymi rozporządzeniami jedynie ze względu na swoje obywatelstwo (Dz. Urz. UE L 344 z 29 grudnia 2010 r.).
- Rozporządzenie Rady (EWG) nr 1408/71 z dnia 14 czerwca 1971 r. w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego w stosunku do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek oraz do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie (Dz. Urz. WE L 149 z 5 lipca 1971 r. z późn. zm.).
- Rozporządzenie Rady (EWG) nr 574/72 z dnia 21 marca 1972 r. w sprawie wykonywania rozporządzenia (EWG) nr 1408/71 w sprawie stosowania systemów zabezpieczenia społecznego w stosunku do pracowników najemnych, osób prowadzących działalność na własny rachunek oraz do członków ich rodzin przemieszczających się we Wspólnocie (Dz. Urz. WE L 74 z 27 marca 1972 r. z późn. zm.).
- Rozporządzenie Rady (WE) nr 859/2003 z dnia 14 maja 2003 r. rozszerzające przepisy rozporządzenia (EWG) nr 1408/71 i rozporządzenia (EWG) nr 574/72 na obywateli państw trzecich, którzy nie są jeszcze objęci tymi przepisami wyłącznie ze względu na ich obywatelstwo (Dz. Urz. WE L 124 z 20 maja 2003 r.).

Warszawa, październik 2017 r.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych (Departament Rent Zagranicznych)
01-748 Warszawa, ul. Szamocka 3,5
Skład: Poligrafia ZUS w Warszawie. Zam. nr 2363/17